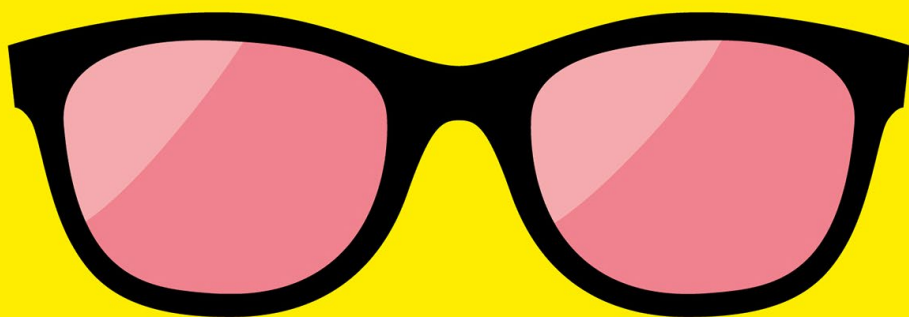

UŽITEČNÉ SEBEKLAMY

**Shankar Vedantam,
Bill Mesler**

**O moci a paradoxech mozku,
který klame sám sebe**

mladá fronta

Užitečné sebeklamy

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.mladafronta.cz
www.albatrosmedia.cz

MLADÁ FRONTA

Shankar Vedantam, Bill Mesler

Užitečné sebeklamy – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

UŽITEČNÉ SEBEKLAMY

UŽITEČNÉ SEBEKLAMY

**Shankar Vedantam
& Bill Mesler**

**O moci a paradoxech mozku,
který klame sám sebe**

mladá fronta

Copyright © 2021 by Shankar Vedantam and Bill Mesler
This edition is published by arrangement with Sterling Lord Literistic, Inc.
and Andrew Nurnberg Associates Prague.
Translation © Tomáš Bíla, 2024

ISBN tištěné verze 978-80-204-6355-5
ISBN e-knihy 978-80-204-6365-4 (1. zveřejnění, 2024) (epub)
ISBN e-knihy 978-80-204-6366-1 (1. zveřejnění, 2024) (mobi)
ISBN e-knihy 978-80-204-6356-2 (1. zveřejnění, 2024) (ePDF)

SHANKAR VEDANTAM –

Skrytý mozek:

*Jak naše podvědomí volí prezidenty, řídí trhy,
vede války a zachraňuje nám život*

BILL MESLER –

Stručné dějiny stvoření:

Věda a hledání počátku života (spoluautor)

*Mé matce Vatsale, která mi ukázala,
jak silou vůle přetvořit realitu*

— Shankar Vedantam

*A mé matce Chun Yun,
malé holce z Pchjongjangu,
která přežila války a hladomory
a překonala oceány a světadíly*

— Bill Mesler

„Protože pokud lidi chtějí v něco věřit a touží po tom
a doufají, že je to pravda, a učinilo by je to šťastnými,
je to snad podvod, když jim v to člověk pomůže uvěřit (...)?
Nejedná se spíš o dobročinnost a lidskou dobrotu?“

— MARGARET ATWOODOVÁ, *ALIAS GRACE*

ÚVOD

Shankar Vedantam

V zimě roku 2011 jsme se vypravili s manželkou a dcerou z Washingtonu na návštěvu za blízkými přáteli, kteří žijí v Torontu. Byla to krásná cesta, vedla nás zeleným podhůřím Alleghen a dál kolem Erijského jezera a Niagarských vodopádů. Nejprve jsme se však museli zastavit nedaleko Pittsburghu, kde jsem měl schůzku s jedním zločincem.

Ta zájždka mé blízké příliš nepřekvapila. Už jsme tuhle cestu jednou absolvovali a ve věznici s maximální ostrahou jsem tehdy pro svou knihu *Skrytý mozek* vedl rozhovor s mužem odsouzeným za vraždu. Tentokrát jsem mířil za zločincem, který nikomu nezkřivil ani vlasek. Na starém zatykači s jeho fotografií bylo uvedeno, že je zakladatelem „organizace s rysy sekty“, která nesla název „Církev lásky“. Přesnější by však bylo říct, že to byl podvodník, kterému se podařilo uskutečnit jeden

z nejbizarnějších a nejvynalézavějších podvodů v americké historii. Jmenoval se Donald Lowry.

Na Lowryho jméno jsem poprvé narazil o několik měsíců dříve v jedné nepříliš známé akademické práci. Ta se okrajově zmiňovala o některých aspektech Lowryho podivného plánu, který suše popisovala jako „poměrně vynalézavý systém korespondenčního prodeje“. Zaujalo mě to a začal jsem hledat další informace. K mému překvapení jich bylo hodně. Kdo koncem 80. let četl americké noviny nebo sledoval zdejší televizní zprávy, nejspíš o Církvi lásky slyšel. Lowryho případ se dostal do *New York Times* a *Los Angeles Times*, do několika celostátních časopisů a čtyř největších televizních stanic. Bill O'Reilly s ním dělal rozhovor pro pořad *Inside Edition* a Maury Povich pro *Current Affair*. O soudním procesu informovala *Australian Broadcasting Corporation* a časopis *Paris Match*, největší zpravodajský týdeník ve Francii. Jeho příběh se stal námětem ikonické epizody tehdy začínající talkshow *Geraldo*.

Byl to podivný a poutavý příběh: Muž středního věku s řídnoucími vlasy, spisovatel z malého města na Středozápadě, se vydával za desítky fiktivních žen a jejich jménem psal milostné dopisy desítkám tisíc mužů – to byl ten „vynalézavý systém korespondenčního prodeje“. Každá žena měla svůj vlastní jedinečný styl, slovní zásobu a příběh. Dopisy byly tištěny *hromadně*, ale obsahovaly řadu osobních prvků. Lowry používal typy písma, které napodobovaly skutečný rukopis, a často tiskl dopisy na papír tónovaný jemnými pastelovými barvami. Dokázal do nich zakomponovat dětinské výtčiky i rozmarné odbočky. Spousta mužů, kteří tyhle milostné dopisy obdrželi, na ně odepsala. Celé týdny, měsíce a někdy i roky si vylévali srdce fiktivním dopisovatelkám. Mnozí se zamilovali a věřili, že našli spřízněnou duši. Posílali Lowrymu a jeho organizaci statisíce dolarů, jen aby milostné dopisy chodily dál. Někteří sepsali

závěť, v níž odkázali všechen majetek svým imaginárním láskám. Federální vyšetřovatelé později odhadli, že Lowrymu tenhle podvodný systém vynesl miliony dolarů. Jeho firma sídlila v jedné z nejvýznamnějších kancelářských budov v centru města Moline ve státě Illinois a měl tak dobře vybavenou tiskárnu, že by mohl vydávat středně velké noviny. Zaměstnával padesát lidí a v době, kdy byl zatčen, vlastnil vozový park čítající dvacet automobilů, včetně vozů značky Rolls-Royce a Jaguar. Měl osobního automechanika na plný úvazek.

Podobné příběhy o podvodnících mě vždycky fascinovaly. Stejně jako padělatelé uměleckých děl to bývají zajímavé osobnosti a jejich obskurní příběhy přitahují novináře jako magnet. Ale na tomto případu mě zaujalo něco, co mi připadalo naprosto neuvěřitelné: Když byl Lowryho systém odhalen a on byl v roce 1988 postaven před soud za poštovní podvod, členové jeho předplatitelské služby na milostné dopisy se před soudem v Peorii ve státě Illinois sešli, aby se ho *zastali*. Někteří vypověděli, že je „Církev lásky“ uchránila před závislostí a osamělostí – dva členové uvedli, že je milostné dopisy zachránily před sebevraždou. Jeden muž vyšetřovatele, kteří se snažili chránit oběti podvodu, osočil: „Poštovní inspekce mi zničila život.“

Co se to proboha stalo? Proč by po odhalení podvodníka jeho *oběti vystupovaly na jeho obhajobu*? Vypadalo to, jako by v tom podvodník a podvedení jeli společně, svázáni poutem spoluviny. Probíral jsem ten podivný příběh s autorem vědeckých publikací Billem Meslerem. Náš rozhovor se stal základem této knihy. (Ačkoli je kniha vyprávěna mým hlasem a z mého pohledu, je výsledkem naší spolupráce.)

To, co u mě začalo jako zvědavost, přerostlo ve snahu pochopit sílu – a paradox – sebeklamu. Nakonec mě to donutilo začít pochybovat o některých základních aspektech mého pohledu na svět. A někde na této cestě jsem si uvědomil, že

jsem prací na tématech klamu a sebeklamu strávil velkou část svého dospělého života. Moje kniha *Skrytý mozek*, z níž se později zrodil podcast a rozhlasový pořad *Skrytý mozek*, pojednává o odkrývání vrstev lží, které nám brání jasně vidět realitu a být tou nejlepší verzí sebe sama. Proč odhalovat chyby a předsudky v naší mysli, to snad ani není třeba vysvětlovat. Strašlivé účinky lží, podvodů a sebeklamů můžeme pozorovat všude kolem sebe. Všichni jistě chceme oddělit to, co je pravdivé, od toho, co pravdivé není. Už od Sókrata a jeho *Poznej sám sebe!* nám filozofové a vědci říkají, že nejvyšším dobrem je vidět věci jasně, rozeznat klam od skutečnosti. „Pravda vás osvobodí!“, hlásali reformátoři a revolucionáři. Jak tedy chápat příjemce milostných dopisů Dona Lowryho, kteří nejenže naletěli na obskurní podvod, ale bojovali za jeho zachování i poté, kdy byl odhalen?

Nejjednodušší odpověď na tuto otázku byla ta, kterou nabídl pořad *Geraldo* a další média, jež se případem zabývala: Lowryho oběti byly ubohé lidské trosky. Byli příliš slabí na to, aby se ohradili, když vyšlo najevo, že je někdo podvedl. Moderátor Geraldo Rivera ve vysílání stanice Fox představil zaměstnance Církve lásky – modelku, která pro Lowryho pracovala, a asistenta, který pomáhal psát dopisy. Rivera měl ve studiu spoustu rekvizit včetně negližé a krajkových kalhotek a energicky jimi mával jako vlaječkami, zatímco divákům popisoval Lowryho „promyšlený podvod“.

V jednu chvíli vytáhl jeden z milostných dopisů, které byly zosílané členům, a předstíraně svůdným hlasem z něj četl: *Nějak se mi zdá, že jsem žila jen pro tuto chvíli. Tvé polibky byly vášnivé, ale ne výhrušné, nic si nevynucovaly. Lehla jsem si na pohovku a ty jsi ležel vedle mě, téměř na mně. Déšť rytmicky bubnoval do střechy. Nad námi hvízdal vítr. Byla to noc jako stvořená pro lásku. Byla to noc jako stvořená pro nás.*

Kamera se otočila na Carla Cornella, čtyřiaosmdesátiletého muže z Arkansasu, který byl dlouholetým členem Církve lásky. Rivera poznamenal, že Cornell má zrovna narozeniny a že cesta do studia v New Yorku pro něj byla první cestou letadlem. Cornell trpělivě poslouchal, jak se Geraldo podvodu s milostnými dopisy vysmívá. Když konečně dostal příležitost promluvit, v očích se mu zableskl hněv: „Zaplatili jste mi cestu. Vědět ale, že to bude takováhle show, tak bysem nepřijel.“

Geraldo se ho snažil uklidnit, ale Cornell se nedal: „Přijel jsem, abych vám pověděl pravdu, a vy mě nepustíte ke slovu.“

„Carle, já se nechci dotknout vašich citů, mluvím o faktech,“ řekl Rivera.

„Nedotknul jste se mejch citů,“ odtušil Cornell, „dotknul jste se mejch přátel.“

Když jsem na příběh Církve lásky narazil poprvé, přiklonil jsem se k tradičnímu vysvětlení, že Lowry byl chytrý podvodník a jeho oběti zase důvěřiví hlupáci. Ale po rozhovorech s členy Církve lásky a po přečtení jejich svědectví z procesu s Lowrym, po rozhovoru se samotným Lowrym během onoho výletu v roce 2011 a po přečtení stovek výzkumných prací z oblasti medicíny, psychologie a ekonomie jsem o tomto konvenčním vysvětlení začal pochybovat. Jednak jsem pochopil, že sebeklam členů, jejich ochota stát se *spolupachateli* Lowryho plánu, zdaleka nebyla výjimkou. Našel jsem spousty podobných příkladů. Většina z nich byla méně dramatická. Mnohé z nich byly oděny do hávu poctivosti – nikdo je neoznačoval za „podvodny“ a nehnal je před soud. Všechny však spojoval taneček spoluviny mezi podvodníky a podvedenými. Tyto pakty podvodu a sebeklamu byly někdy zcela explicitní, ale mnohem častěji zůstávaly nevyřčené.

Všudypřítomnost těchto příkladů mě přiměla k tomu, abych se znovu zamyslel nad jiným základním předpokladem.

Je možné, ptal jsem se sám sebe, že přinejmenším některým svým členům Církev lásky skutečně poskytovala cennou službu? Zdálo se to být vyloučené. Vždyť to celé byl podvod. Ale co si potom myslet o členech, kteří tvrdili, že jim zamilované dopisy zachránily život nebo je uchránily před závislostí a sebevraždou? Nabízela se znepokojujivá otázka: Může někdy sebeklam vést k *dobrým* výsledkům? A sotva jsem si tuto otázku položil, začal jsem opět nacházet spoustu příkladů. Uvědomil jsem si, že jedním z důvodů, proč lidé lpí na falešných přesvědčeních, je to, že *sebeklam může být někdy funkční* – umožňuje nám dosáhnout užitečných sociálních, psychologických nebo biologických cílů. Držet se scestných názorů není vždy znakem hlouposti, duševní poruchy nebo darebáctví.

Jakmile jsem začal pochybovat o svých dosavadních východiscích, objevily se v klenbě chrámu racionality první praskliny. Všiml jsem si, že tiché dohody o spoluúčasti mezi podvodníky a podváděnými jsou nejen všudypřítomné, ale často i užitečné, mnohdy funkční a někdy nezbytné. Mohou utvářet kvalitu našich vztahů. Mohou být základem úspěchu skupin, v nichž fungujeme. Mohou dokonce předpovídat, jak dlouho budeme žít.

Postupem času jsem pochopil, že věřit tomu, čemu věřit chceme, a vidět to, co vidět chceme, není ani tak stav mysli nebo ukazatel inteligence, jako spíše reakce na okolnosti. Odložení sebeklamu není jen projevem vzdělanosti nebo osvícenosti – je to *výsada*. Pokud nevěříte na Santa Clause nebo na neposkrvrněné početí, je to tím, že váš život na této víře nezávisí. Vaše materiální, kulturní a sociální prostředí nabízí k uspokojení vašich psychických a fyzických potřeb jiné záchranné síť. Kdyby se však okolnosti změnily k horšímu, kdyby se píliře vašeho života prohnuly a zakymácely, i vaše mysl by se dokázala stát úrodnou půdou pro ty nejdivočejší sebeklamy. Jak se říká, v zákopech nejsou žádní ateisté.

Základem našeho problematického vztahu k pravdě je jedno věčné dilema: Abychom mohli fungovat, potřebujeme naději, ale svět nám dává nepřeborné množství důvodů, proč se naději neoddávat. Zřeknout se sebeklamu znamená pro většinu lidí na této planetě cestu k zoufalství a paralýze. Jasně to uvidíme, když se ohlédneme do historie naší planety: Kdybyste veškerý život na Zemi zakreslili na časovou osu, která by se táhla v délce sta metrů, lidé by se na scéně objevili necelých pět milimetrů před jejím koncem. Celá lidská historie – vzestup a pád každé říše, každá hudební skladba a každá kniha, která kdy byla napsána, všechny rozsáhlé encyklopedie lidského vědění –, to všechno se odehrálo na tomhle posledním kousíčku. Pokud ustoupíte ještě o krok zpět a podíváte se nejen na život na Zemi, ale i na naši planetu samotnou, lidské bytosti se už úplně rozplynou v bezvýznamnosti: Země je jednou ze sta miliard planet, a to jen v naší galaxii. Ta je sama jednou ze dvou bilionů galaxií. Lidé jsou nepatrnou součástí velmi velkého vesmíru. A naše existence jako jednotlivců? Ta je ještě o mnoho řádů křehčí.

Jak se teď cítíte? Když si člověk uvědomí vesmírná měřítka času a prostoru, může to v něm vyvolat úžas. Ale vědomí naší vlastní bezvýznamnosti může být také zdrojem hlubokého zděšení a sklíčenosti. Dá se totiž říct, že život každého z nás je z vesmírného hlediska nepodstatný, nedůležitý a snadno zapomenutelný.

Tohle však není zrovna užitečný přístup, pokud chceme zajistit vlastní přežití a přežití svých genů. Máme-li před sebou pro blaho svých potomků dál valit sisyfovský balvan vlastního přežití, nijak nám v tom nepomůže pocit, že naše životy jsou zbytečné nebo nedůležité. Proto se lidé ve všech kulturách na světě obracejí k přesvědčením, která jejich životu dodávají smysl a význam. Národy a kmeny nám nabízejí, že když se stane součástí početných skupin, můžeme přesáhnout svou

kratičkou individuální existenci. Téměř každé náboženství na světě má nějakou teorii o tom, co se s námi stane po smrti. Je snadné tato tvrzení zpochybnit, protože jsou často nelogická a přitažená za vlasy. Knihy jako *Boží blud* od Richarda Dawkinse nám radí, abychom bez obav hleděli do prázdna a s dobrou náladou přijali vlastní bezvýznamnost. Tím však opomíjí skutečnou podstatu problému: Většina lidí, kteří nemají titul profesora na Oxfordské univerzitě, se s vlastní bezvýznamností nedokáže tak snadno smířit. Když jsem Dawkinse před několika lety navštívil v jeho krásném domě v Oxfordu, položil jsem mu tuto otázku: Odhlédneme-li od toho, zda jsou tvrzení různých náboženství pravdivá, bylo by správné člověka, který prožívá velké utrpení, ale vnímá svůj život jako snesitelný díky náboženské víře v posmrtný život, o útěchu tohoto přesvědčení připravit? Dawkins mlčel. Pokud jste z těch, co věří, že lidé se smrtelnou nemocí by měli být zbaveni iluzí o posmrtném životě v nebi, uvažujete podobně jako já ve dvaceti letech. Dobře. Ale pamatujte si tohle: Pokud je sebeklam *funkční*, pak přetrvá bez ohledu na to, kolikrát bude odhalen. Životu, stejně jako evoluci a přirozenému výběru, je nakonec jedno, co je pravda. *Záleží mu na tom, co funguje.*

Vezměme si jednoduchý příklad: orgán, který používáte ke čtení této knihy. V každé vteřině lidské oko shromáždí asi miliardu bitů informací. Tato záplava dat je tisíckrát komprimována a do mozku je prostřednictvím zrakového nervu odeslán pouze jeden milion bitů informací. Mozek si z těchto dat ponechá pouze čtyřicet bitů a zbytek zahodí. Jak vysvětluje kognitivní psycholog a spisovatel Donald Hoffman, je to jako vzít skutečnou knihu, napsat si její stručný obsah a pak ho proškrtávat a zkracovat, až zůstane jen pár slov.

Úžasné na tom není to, že váš mozek dokáže vteřinu po vteřině redukovat celé knihy na propagační slogany; skutečně

úžasné je, že vám přitom dává *iluzi*, že vidíte všechno, že čtete celou knihu. Inženýr by mohl říct, že tím pádem podléháme hlubokému klamu – to, co si myslíme, že vidíme, se téměř nepochodává skutečnosti. Ale většina z nás by řekla, že subjektivně nám to připadá... inu, normální. Existují totiž velmi dobré důvody, proč nám oči a mozek realitu takto filtrují. Kdybychom své okolí viděli bez filtrů, nebylo by to pro nás lepší, ale horší. Naše oči a mozek se nestarají o to, jak naše okolí vypadá „doopravdy“; soustředí se na to, aby naše vnímání bylo funkční – a ukazuje se, že vyřazení devíti set devadesáti devíti milionů devíti set devadesáti devíti tisíc devíti set šedesáti bitů dat z každé miliardy je *mimořádně* funkční.

To, co se děje s vizuálními informacemi, probíhá v téměř každé části našeho duševního života. Myslíme si, že vidíme, slyšíme a zpracováváme pravdu, ale často tomu tak není. Stejně jako u zraku najdeme i v dalších oblastech vynikající důvody, proč upřednostňovat funkčnost před skutečností. To sice znamená, že vám uniká pravda, zato se však dostanete ke skutečnému cíli: Váš mozek byl totiž navržen tak, aby vám pomáhal přežít, vyhledávat příležitosti, vycházet s partnery a přáteli, vychovávat potomky a vyhnout se depresi z pomíjivosti vlastní existence. Z hlediska evoluce objektivní pravda nejenže není cílem, ale dokonce není ani jedinou cestou k cíli.

Sigmund Freud jednou přirovnal mysl k městu Římu. Říkal, že stejně jako prastaré město se i mysl skládá z vrstev, z nichž každá je vybudována na té předchozí. Mnoho Freudových názorů později empirická neurologie a psychologie překonaly, ale v této elegantní myšlence se skrývá hluboká pravda. Schopnosti našeho mozku jsou výsledkem dlouhého procesu evoluce a jako takové vznikaly *vrstvu po vrstvě* dlouhé miliony let. Některé z těchto schopností jsou prakticky nové. Jiné jsou

prastaré. Například obvody v našem mozku, které spouštějí pocit strachu, jsou velmi podobné mozkovým obvodům, které regulují strach u druhů, jež se vyvinuly miliony let před člověkem. Naše mozky kopírují – čili *zachovávají* – systémy, které našim předkům pomohly přežít. Duševní schopnosti, které se vyvinuly jako poslední – nejnovější budovy tohoto prastarého města – dokážou věci, které jsou pro jiné druhy nepředstavitelné. Dokážeme předvídat a představovat si, co se stane daleko v budoucnosti. Dokážeme uskutečňovat plány, jejichž výsledky budou patrné až za několik desetiletí. Jsme nadáni zcela bezkonkurenční schopností používat rozum a logiku. Když nám například naše vědecké přístroje ukazují, že skutečnost není taková, jaká se zdá – že Země, která vypadá plochá, je ve skutečnosti kulatá –, dokážeme zavrhnout to, co se nám *zdá být* pravdivé, ve prospěch toho, o čem *víme*, že to je pravda. Na tyto nejnovější mentální schopnosti jsme hrdí – a právem. Umožnily rozvoj vědy a techniky, pomohly vytvořit stabilní samoregulační politické systémy, jsou hnací silou umění a filozofie.

Brilantnost našich nejnovějších mentálních schopností však způsobila, že mnoho inteligentních lidí uvěřilo zarážející nepravdě – že logika a racionalita jsou *tím jediným*, na čem záleží. Mnozí z nás – a já jsem se mezi tuto skupinu dlouho počítal – věří, že svět by byl lepším místem, kdybychom mohli všechny problémy řešit jednoduše racionálně a rozumem. Tomuto pohledu na svět ovšem uniká, a i mně dlouho unikalo, že rozum a logika jsou sice vrcholem našich duševních schopností, ale zároveň jsou to novostavby stojící na základech mnohem většího, starobylého města. A to starší město, často neviditelné, tu pořád je s námi. Nejenže je naší součástí, ale hraje zásadní roli v mnoha aspektech přežití, reprodukce a adaptace. Neviditelné město určuje hranice toho, co vidíme, a co nevidíme. Jestliže nám rozum a logika říkají, jak hrát hru, neviditelné město

určuje její pravidla. Je šablonou, nad níž se vypínají mrakodrapy rozumu a racionality. Pohřbený starověký Řím je technickým výkresem, mapou Říma současného. Věřit, že záleží jen na rozumu a logice, je jako představit si, že velké město tvoří jen jeho současná podoba, že na minulosti nezáleží a při jeho utváření nehrála žádnou roli.

Tato kniha tvrdí, že v mnoha oblastech dnešního života, zejména tam, kde se síly kultury, rozumu a logiky ocitají v obležení nerozumu, tribalismu a předsudků, ve skutečnosti sledujeme projekce války zuřící v našich vlastních hlavách. Konflikty mezi tradicí a moderností mají totiž své paralely v lidském mozku. Když se mrakodrapy rozumu a racionality chovají, *jako by byly celým městem*, vyzývají ke vzpouře. Je to tím, že naše prospívání hluboce závisí na fungování prastarého mozku. Přes všechno opovržení, které může racionální mozek chovat ke svým iracionálním a nelogickým předkům, jsou nové a staré systémy nerozlučně propojené. Nemůžeme je od sebe oddělit a jeden z nich zahodit, tak jako nemůžeme zničit kanalizaci, rozvodné sítě a vodárny, a zároveň očekávat, že ve městě budou vznikat divadelní hry a vědecké objevy.

Jestliže se síly logiky a racionality často zdají být v boji proti pověrám, bludům a konspiračním teoriím neúčinné, je to proto, že „nový Řím“ mluví jiným jazykem než „starý Řím“. Obě města mají odlišné hodnotové systémy. Mají odlišné způsoby poznání. Když racionální mozek tvrdí, že zná všechny odpovědi, často zůstává nepochopen nebo rovnou ignorován. Abychom vytvořili svět, který v lidech podněcuje to nejlepší, musíme bezesporu využívat rozumu, racionality a vědy, ale musíme jejich poznatky vstřebávat pomocí těch aspektů naší mysli, které si libují ve vyprávění příběhů, v symbolech – a v sebeklamu.

O negativních důsledcích klamu a sebeklamu byla napsána hromada knih. Mnohé z nich jsou velmi dobré. Jejich autoři jsou

si vědomi strašlivých hrozeb sebeklamu. Vidí, jak katastrofální důsledky může mít naivita a důvěřivost v politice, podnikání i osobních vztazích. Sdílím jejich obavy z vysoké ceny, kterou za klam a sebeklam platíme. Mým cílem není odmítnout racionalitu – nebo obhajovat podvodníky, šarlatány a lháře –, ale argumentovat, že ačkoli nás sebeklam může přivést do záhuby, nemusí to nutně znamenat, že nehraje žádnou roli při zajišťování našeho blaha. Fakt, že rozum a racionalita nabízejí jasný pohled do budoucnosti, neznamená, že jen ony mohou lidstvu zajistit blahobyť.

Raději než usilovat o vymýcení sebeklamu a všeho, co představuje, bychom se měli zamyslet nad tím, jak funguje, a ptát se sami sebe, jak bychom s ním mohli pracovat. Jinými slovy, měli bychom se méně starat o to, zda je něco prostě pravda, nebo nepravda, a klást si složitější otázky: Jaké jsou důsledky sebeklamu? Komu slouží? Dají se zaplacené náklady ospravedlnit získanými přínosy?

Doufám, že vás tato kniha přiměje přinejmenším k tomu, abyste si uvědomili, za co všechno vděčíte mnoha sebeklamům, které vás udržují naživu. I v případě, že se rozhodnete proti sebeklamu bojovat, nic s ním nezmůžete, pokud nejprve nepochopíte jeho hlubokou moc. Nejsme totiž jen ve válce s podvodníky, konspiračními teoretiky a demagogy. Jsme ve válce sami se sebou. Naše mysl není uzpůsobena k tomu, aby viděla pravdu, ale aby nám ukazovala selektivní výseky reality a naváděla nás k předem stanoveným cílům. A co hůř, je navržena tak, aby to všechno dělala, a zároveň nám dávala *iluzi*, že to, co vidíme, je realita. I ve chvíli, kdy jsme přesvědčeni, že jsme rozvázní, jednáme racionálně a bojujeme za pravdu, se dost možná necháváme svádět k tomu, abychom viděli jen to, co je funkční pro naše skupiny, naše rodiny a nás samotné – a abychom věřili, že je to pravda. Čtyři kapitoly, které tvoří první část této knihy, tuto

ÚVOD

myšlenku představují na příkladech z běžného života. Druhá část se obšírněji zabývá příběhem Církve lásky coby případové studie toho, jakou úlohu hraje sebeklam v našem milostném životě a při hledání hlubšího smyslu. Třetí část popisuje, jak jsou na vzájemných „paktech“ klamů a sebeklamů vystavěny naše kmeny, společenství a národy.

Psychologické síly, které bránily členům Církve lásky vidět realitu, ovládají i naše životy. Pokud si myslíme, že my bychom na jejich místě nebyli tak naivní a důvěřiví, je to jen proto, že nás okolnosti k podobné zkoušce nedotlačily. Jinými slovy – nebýt pár šťastných náhod, mohli bychom být na jejich místě my sami.

ČÁST PRVNÍ

KAŽDODENNÍ ŽIVOT

